

גבר עובד שב הביתה

חייבים להסכים שאין מראה יפה מזה: גבר, נניח לקראת סוף שנות השלושים לחייו, חוזר הביתה מהעבודה. הגבר הזה אינו חייב להיות מצודד באופן מיוחד, לא המרהיב בגברים. השעה שבה מתחולל החיזיון המתעתע היא שש בערב. היא יכולה בהחלט להיות גם שש וחצי, גם שבע באחשבוך. כן, השעה שבע נשמעת טוב יותר משש כשמדובר בגבר שחוזר מהעבודה. כי הגבר הזה, שכבר אינו צעיר מכדי לשאת בעול, וגם אינו ממש מבוגר, בהכרח חוזר הביתה אחרי יום עבודה מלא, יום עבודה הראוי לגבר. הגבר הזה לא סתם חוזר מהעבודה. הוא חוזר לבית ולמשפחה. בעיקר למשפחה הוא חוזר. גבר שחוזר מיום עבודה מלא לבית ריק, זה הרבה פחות יפה. כנראה בגלל שזה די עגום. גבר שחוזר לבית ריק – זו ודאי לא תמונה נעימה כל כך.

הגבר שלפנינו חוזר למשפחתו שבביתו. בואו נשער, ולא חלילה עקב איזו "עמדה" חמוצה ומפוקפקת, אלא רק מתוך זיקה וקשב להסתברות הכללית, שעבודתו של הגבר הזה אינה מהסוג שעלול לגרום "סיפוק", או "מימוש עצמי", ושאין בה עניין רב. עבודה. סתם עבודה. לא הטובה ביותר, לא הגרועה שבהן, משמימה במידה כרוב העבודות באשר הן, במשרד או בחנות, במפעל או במוסך. זו עבודתו. אם יישאל, יוכל לומר, וכולנו נקבל את דבריו בהבנה וגם במידה של אמפתיה, שלמען המשפחה שלו, כן, זו שמחכה לו בשובו, למענה הוא יוצא מדי בוקר ליום העבודה שלו. היא הסיבה לכל זה. אכן, מבחינות מסוימות, הוא חוזר מהחזית אל העורף. בהיותו בחזית, הוא עוסק במה שחובה עליו לעסוק בו, במה שאין ברירה אלא לעסוק בו, וזאת כדי להבטיח את שלומם של יקיריו שבעורף. החשבון פשוט למדי. עליו מוטלת החובה לדאוג למשפחתו. אם לא יעשה כך, יופקרו יקיריו לכל פורענות ולרחמי הזולת והרשויות.

הוא חוזר קצת עייף מהחזית. אולי מאוד עייף. כמעט בלתי נמנע שיחזור עייף: יום עבודה בן עשר שעות יעייף כל אדם, גם את מי שבריא אותו תקינה

וכושרו סביר ואפילו טרם חגג ארבעה עשורים ובפירוש אינו קשיש. עייפות טבעית היא העייפות שמקננת בגבר הזה שחוזר הביתה מהעבודה, ומכאן יופיה. עייפות שגרתית ויפה. עלי להודות שעבורי, עייפות הירואית וראויה להערכה כזו היא זיכרון די רחוק, וכנראה שהסמליות הטמונה בזיכרון הזה כבר האפילה על ממשותו. ובכל זאת, ברור שיש ברשותי כמה מקטעי זיכרון בהירים מימי העבודה שלי. כן, יש לי כמה תמונות חלקיות מהימים ההם. הרי איך היתה לי בכלל הזכות לומר משהו על גבר שחוזר מהעבודה לולא עבדתי פעם בעצמי? אבל כשעבדתי כמה שעבדתי, לא היתה לי משפחה לחזור אליה. וכשהיתה לי משפחה, כבר לא היתה לי עבודה ללכת אליה. כך התגלגלו הדברים. מכל מקום, גבר שחוזר הביתה מיום עבודה, אין זה דומה לגבר שחוזר הביתה אחרי משחק כדורסל עם חברים בחצר של בית ספר סמוך. ואין זו כלל אותה עייפות שהוא מביא אתו הביתה לבני משפחתו.

נניח שמשפחתו של הגבר העובד הזה רכה. נניח שילדיו הם בת שבע וכן שלוש. והאשה ששם, גם אם אינה עוד בחורה רעננה כשהיתה בגיל עשרים, ודאי תיחשב לאשה צעירה למדי; אין ספק שהיא יוצרת רושם צעיר למדי. ייתכן שהם, האשה והילדים, גם נאים, נעימים למראה, אפילו נעימים באופן כללי, לא רק במראם אלא גם באורחם. נעימים מספיק כדי שירצה לחזור אליהם, כדי שיאמין ולו במעטפת לבו שמרצונו החופשי הוא עושה זאת. אכן, לטובת כל הצדדים, ראוי ועדיף שאותם אשה-וילדים שמחכים בבית יהיו נעימים ונאים, כך שלגבר שחוזר מהעבודה יהיה חשק להביט בהם ולהימצא במחיצתם. אבל ברור לכולנו שאין זה כל כך משמעותי בסופו של דבר, אם הם נעימים למראה או לא. אלה בני משפחתו ואין אחרים.

לפעמים, בשעת ערב מוקדמת, אין לי ספק שהכוכבים בשמים עוצרים משתאים ממהלכם כשגבר חוזר מהעבודה ומחנה את מכוניתו ויוצא ממנה ומתחיל לצעוד אל הבניין והקומה והדלת שלו. וכה זוהרת היא הצניעות שלו: גם בעודו צועד אל ביתו לא עולה כלל בדעתו שהוא גיבור הראוי להערכה גבוהה במיוחד, ודאי יותר מזו הניתנת לחייל השב ממבצע צבאי. אם כך יומר לו מישהו, סביר שהוא יתנגד, ידחה בשתי ידיו את הדברים

בעניין גבורתו. כי ככל הידוע לגבר שחוזר מהעבודה, אין כאן שום גבורה. גבורתו אינה ידועה לו, כלל אינה קיימת, פשוט מכיוון שאינו יוצא לחזית הזו כמנצח וודאי שאינו חוזר ממנה כמנצח. נראה שלהיפך: אמנם עומד על שתי רגליו, אמנם גבו זקוף למדי ולפחות לא ממש שחוח, אבל הוא טבול כולו מכף רגל ועד ראש בתבוסתו. ובקיצור נמרץ, היא אכן בלתי נמנעת. כך הרשיתי לעצמי לקבוע, גם אם קביעה כזאת נסמכת על התבוננות חמצמצה ולא יותר, סתם קביעה שרירותית של אחד שאינו עובד עוד ונטל על עצמו עולו של פנאי רב.

אבל החמצמצות הזו, יש לומר, באה ישר מהלב. באמת. כי זה עניין נחר למדי, כל העניין הזה. ממש נחר, נתקע בגרון, אפילו מכמיר לב באיזשהו אופן לא לגמרי תמים. אי אפשר להביט באדישות ובשוויון נפש על גבר עובד שחוזר הביתה מהעבודה.

נכון שהגבר הזה לא זכה עד כה לשום תיאור, ונראה שגם לא יזכה. וזאת לא בגלל שהוא חסר-פנים, אחד מכולם וכמו כולם. הרי ודאי שאינו כזה. לפחות לא לדעתי. רק סביר והגיוני שיש לו את הייחוד שלו המבדיל אותו מאינספור גברים אחרים שחוזרים לפנות ערב מהעבודה לבית ולמשפחה. כן, גם אם מנקודת ראות מתנשאת, שטחית וחסרת אחריות, אפשר להתרשם שכל הגברים שחוזרים מהעבודה, בשש בערב, או בשבע או בשבע וחצי, כולם זהים למדי, ממש כאילו היו ערב רב של עבדים או שבויים, עדיין ברור לי שכל אחד מהם שונה ומיוחד בדרכו. ממש כשם שהבתים והמשפחות שאליהם חוזרים הגברים האלה אינם לגמרי זהים. בחלקם יש מרפסת, ובאחרים – אין, בחלק מהדירות יהיו שלושה חדרים ובאחרות – ארבעה ואפילו חמישה. ברור, אלא מה. גם מספרם של הילדים שמחכים בדירות השונות אינו קבוע, אלא נע בין גדרות הסביר. כלומר, תמיד תהיה אשה אחת, ודאי, אבל ילדים אפשר שיהיו יותר מאחד; אפשר שיהיו שניים או שלושה. וכן גם מיקומם של הטלוויזיה וגוונני הספות בסלון אינו זהים, גם לא המרחק מהחנייה לפתח הבניין. לא ולא; בהחלט יש כאן מראית עין של גיוון.

לגבר עובד דרושים בלי ספק כישורים מסוימים. כך אני אוהב להאמין. כישורים אלה מאפשרים לו לבצע את עבודתו. זה ברור. לדוגמה, ראש אגף שירות לקוחות בחברה מודרנית כלשהי. בטוח שדרוש כושר ניהול וארגון כדי לנהל ביעילות צוות של נניח תריסר נציגי שירות טלפוני. צריך גם לדעת איך להיות נחמד ללקוחות, נחמד במינון מסוים מאוד, על פי האינטרס של החברה. בלי ספק, כל עבודה דורשת את הכישורים שלה. כאשר אני צופה מהחצר הקדמית שלי אל הרחוב, ומול עיניי מזדמן גבר עובד שחוזר מהעבודה וכעת צועד בכבודות מסוימת אל ביתו, נדמה לי שביכולתי לאתר רמזים לכישורי העבודה המסוימים שלו בצורת ההליכה שלו, באופן שבו הוא מנהל את ידיו ואת גבו. מן הסתם, ובצורה שאינה אלא שטנית, כישורים אלה, כישורי העבודה של גבר עובד, הם נרכשים. הם אינם קשורים בהכרח לילדותו של הגבר העובד, לא לנטיותיו, לא לכישורים שאולי נולד אתם. אף אחד לא נולד לשמש ראש אגף שירות לקוחות, כשם שאיש לא נולד לשמש כאסיר.

קשה לדבר עם אדם שעובד. כשהוא עובד, זה די סביר שיהיה קשה לערוך אתו שיחה של ממש. אבל גם כשהוא אינו עובד זה קשה למדי. צברתי ניסיון בעניין הזה. יש לי שכן שעובד. בחור נחמד. די נעים להביט בפניו – פנים של גבר עובד שעדיין איזו מרדנות השתמרה בהם – וגם קולו נעים לאוזן. הוא שכן קרוב, ממש בבית הסמוך. לא פעם קורה שבערב, אחרי שעזר לאשתו להשכיב את הפעוטות לישון, אנחנו יושבים יחד בחצר שלו, רק שנינו. בחור אחד שעובד ואחד שלא עובד. יושבים על כסאות פלסטיק מרווחים תחת הפרגולה מסבירת הפנים שלו, שמוארת בנועם החמים של נורת ארבעים וואט. אתו דווקא קל לדבר. הוא בהחלט בן-שיחה פעיל. תמיד יש לו מה לספר. והוא עושה זאת במין חביבות טבעית. בחור זורם, אפשר לומר. אלא שהוא בעיקר מספר על העבודה; קל להתרשם שהיא העניין המרכזי והמטריד ביותר עבורו. זה די חבל, כי נחמד לשבת יחד בחצר שלו. והוא, הבחור הנחמד הזה, יושב מולי ומספר לי על כל מיני עניינים מהעבודה שלו. יש כאן איזו עיקשות מצדו, ודאי, ואולי גם מידה של חוסר נימוס, אבל זו סך הכל תוצאת לוואי של מצבו. לכן אני נוקט סלחנות. זאת על אף שכאשר השכן הבאמת נחמד הזה מספר לי כעניין שבשגרה על הלחצים שיש שם לו שם בעבודה, למשל בגלל אישיותו

הגחמתית של הבוס שלו, אני נדחק למצוקה: איני יודע איך להגיב ואין לי משהו ענייני לומר, מכיוון שזירת ההתרחשות זרה לי; זה זמן רב שאין לי בוס ולא עמיתים, וכאמור, כמעט שאבד לי כל זיכרון ממשי וחי של מגוון העניינים הבינאישיים והאחרים שעל פי רוב רוחשים במשרדים. ועל מבוכה זו נוסף גם שיעמום מוחלט שמטילים עלי פרטי דבריו של השכן שלי בעניין עבודתו, ושיעמום זה ניצב בקונפליקט עם החיבה החמימה שיש לי כלפי הבחור.

אלא שברור כי הצהרת שיעמום זו אינה כנה; להיפך: עלי להודות שבמהלך השנים, כל השנים המוזרות והלא רעות האלה שבהן אני בטל מעבודה, צמחה בי מין סקרנות כפייתית בנוגע לשיחות בין גברים עובדים שפה ושם מזדמן להאזין להן. שני גברים שיושבים איפה שיושבים ומדברים על העבודה של אחד מהם, וגם על העבודה של השני. לא אדע לומר מהו שמושך אותי להקשיב לשיחות כאלה. הרי כל מוצאן, כמו גם תכליתן – לנסוך ערפל של שיממון ותרדמת. אבל הנה המאפיין הבולט – המטורף! – של שיחה כזאת, בין צמד גברים עובדים, בין שני המנוולים, נחמדים ככל שיהיו: אין בשיחה הזאת שום גרעין של עולם פנימי ולא רמז לקיומו; כל הווייתה חיצונית ופסיבית. וזאת בגלל שעבודתם, ליתר דיוק העובדה שהם עובדים ועושים זאת יום אחר יום משך שנים, יוצקת יסוד קלוקל של מעשיות לנפשם. ולמיטב נסיוני, גם אם ייתכן שניסיון זה נגוע במגמתיות מסוימת, תכונת המעשיות מעולם לא קידמה דבר ולא עזרה לאיש, ואינה מועילה אלא לדכדוך הנפש.

השכן שלי יושב ומדבר על העבודה שלו. זה המצב. מצבי השיחה שלנו נמשכים שעה ויותר. קשר שכזה, שעיקר קיומו נובע מכך שאנחנו גרים קרוב כל כך אחד לשני ושנינו טיפוסים חברותיים סך הכל, נראה הרמוני למדי. אבל כשאני חוזר הביתה ויושב בשקט בסלון שלי ומהרהר בביקורי אצל השכן, עולה בי החשד כי לא באמת תיתכן הרמוניה בין גבר עובד לאחד שכלל אינו עובד, שהרי הפער כאן חריף בגרעינו. ודאי, השכן שלי אינו מתרעם עלי בגלוי על שאיני עובד כלל בעוד הוא עובד בוקר עד ערב באיזו משרת מכירות במרכז הארץ; הרי הוא בחור נחמד וגם יודע שבימינו אין זה נהוג להעביר ביקורת על חיי הזולת. אבל קורה לא פעם שבמהלך מונולוג מפורט שיישא בפני, נניח בסוגיית רכב הליסינג המסוים שהובטח

לו – ופניי, מה לעשות, כבר מסגירים את היעדר העניין שלי בפרטי הפרטים – לפתע הוא זורק אלי איזה מין מבט קצר, עכור וקולע כאומר: איך אתה, גבר בריא שיושב בבית ומתבטל, איך אתה בכלל יכול להביט בעיניים של אשתך? הנה זה בורח, נחשף, גם אם רק במבט. איך אתה יכול להביט בעיניה. ומכיוון שאינו אומר זאת אלא במבע העיניים, אני מרשה לעצמי להשיב לו באותה שפה ולהביע כלפיו: ואיך יכול אתה, העבד, להביט בעיני אשתך?

אבל למה להיכנס לכל מיני עניינים אישיים שאין בהם שום תכלית וגם חיבה אין בהם. ובעיקר שבהחלט ייתכן שכל חילופי המסרים האילמים האלה, במבטים בלבד, אינם קשורים למציאות והם פרי דמיון. הרי אפשר להניח שאדם במצבי, הרבה מ"שגרת" יומו כרוכה בהרהורי עצלתיים מופרכים שייחשבו לבזבוז זמן.